

ANALYSIS OF COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE ON THE EXAMPLE OF PJSC “OBOLON”

H. Rohanova, V. Kovalchuk

National University of Food Technologies

Key words:

*Competitiveness
Cluster analysis
SPACE-analysis
SWOT-analysis
Competitive advantages
Food industry enterprise*

Article history:

Received 29.01.2021
Received in revised form
08.01.2021
Accepted 23.01.2021

Corresponding author:

H. Rohanova
E-mail:
hanna.rohanova@
gmail.com

ABSTRACT

The interpretation of the term “enterprise competitiveness” is investigated in the work. Differences in the interpretation of the concept of enterprise competitiveness by different scientists are revealed, the main methods of assessing the competitiveness of the enterprise and the parameters of competitive advantage are clarified.

The purpose of the article is to study the level of competitiveness of the modern food industry, to clarify its competitive advantages at the market, to determine the used competitive strategy. Cluster analysis, SPACE analysis and SWOT analysis were used during the study.

Diagnosis of the company’s competitiveness was carried out for the food industry company PJSC “Obolon” according to the consolidated financial statements of the end of 2019. Cluster analysis of eight food companies allowed them to be classified into three clusters based on the results of calculating the following indicators of financial stability: autonomy ratio, financial risk ratio, equity maneuverability ratio, financial leverage ratio.

The main object of research of PJSC “Obolon” is in one (second) cluster with PJSC “Opillya”. The results of SPACE-analysis on the factors of environmental stability, industrial and financial potential, competitive advantages allowed to define the competitor’s strategy of Obolon PJSC as protective. The SWOT analysis helped to identify the main competitive advantages (strengths, opportunities) and weaknesses and threats to determine the prospects for effective operation of the enterprise. The main factors influencing the formation of the competitiveness of the object of study are identified and measures are proposed to improve the financial condition and increase its competitiveness.

Prospects for further research are to develop measures to optimize the capital structure in order to increase profitability and investment attractiveness by modeling the capital structure.

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ПрАТ «ОБОЛОНЬ»

Г. О. Роганова, В. Ю. Ковальчук

Національний університет харчових технологій

У статті досліджено трактування терміна «конкурентоспроможність підприємства». Виявлено відмінності у тлумаченні поняття конкурентоспроможності підприємства, з'ясовано основні методи оцінки конкурентоспроможності підприємства та параметри конкурентних переваг.

Досліджено рівень конкурентоспроможності сучасного підприємства харчової промисловості, визначено його конкурентні переваги на ринку та особливості використовуваної конкурентної стратегії. Під час дослідження застосовано кластерний аналіз, SPACE-аналіз та SWOT-аналіз.

Діагностика конкурентоспроможності підприємства здійснена для підприємства харчової промисловості ПрАТ «Оболонь» за даними консолідованої фінансової звітності станом на кінець 2019 року. Кластерний аналіз восьми підприємств харчової галузі дав змогу розподілити їх на три кластери за результатами розрахунку таких показників фінансової стійкості: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт фінансового левериджу.

Основний об'єкт дослідження ПрАТ «Оболонь» знаходиться в одному (другому) кластері з ПрАТ «Опілля». Результати SPACE-аналізу за факторами стабільності середовища, промислового та фінансового потенціалу, конкурентних переваг дали змогу визначити конкурентну стратегію ПрАТ «Оболонь» як захисну. SWOT-аналіз допоміг виявити основні конкурентні переваги (сильні сторони, можливості) та слабкі сторони і загрози для з'ясування перспектив ефективного функціонування підприємства. Визначено основні фактори впливу на формування конкурентоспроможності об'єкта дослідження і запропоновано заходи щодо покращення фінансового стану та підвищення його конкурентоспроможності.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці заходів щодо оптимізації структури капіталу з метою підвищення рентабельності та інвестиційної привабливості методом моделювання структури капіталу.

Ключові слова: конкурентоспроможність, кластерний аналіз, SPACE-аналіз, SWOT-аналіз, конкурентні переваги, підприємство харчової промисловості.

Постановка проблеми. Конкуренція між суб'єктами господарювання є ключовим елементом ринкових відносин. Мінливі конкурентні умови потребують від підприємств вчасного відповідного реагування на зміни, що відбулися. Конкуренція є визначальним фактором впорядкування цін, стимулом інноваційних процесів, сприяє витісненню з виробництва неефективних підприємств, раціональному використанню ресурсів, запобігає диктату виробників-монополістів стосовно споживача [1]. Конкуренція спонукає суб'єктів господарювання до постійного оновлення та розвитку, а отже, гарантує споживачам отримання необхідної продукції з покращеними характеристиками [2, с. 69].

Конкурентні позиції вітчизняних підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках значно впливають на можливості економічного зростання країни в цілому. Критерієм оцінки конкурентної позиції підприємств є їхня конкурентоспроможність [3, с. 67], що виступає одним із основних факторів забезпечення його виживання в умовах нестабільності і подальшого ефективного розвитку [4, с. 406]. Саме тому оцінка конкурентоспроможності підприємства завжди є актуальною як під час розробки стратегії захвату ринку, так і під час оцінки санаційної спроможності та виявлення потенціалу росту підприємства, що знаходиться у фінансовій кризі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «конкурентоспроможність» — одна з найбільш загальнозживаних економічних категорій. Проте досі не існує єдиного визначення поняття, що пов'язано з різноманітністю підходів до розуміння сутності конкурентоспроможності [5, с. 117]. Так, у статті [6] (Котенко С. І., Швіндіна Г. О., 2018) автори наводять декілька трактувань поняття «конкурентоспроможність підприємства» і звертають увагу на те, що науковці по-різному трактують це поняття, визначаючи різні акценти та різні характеристики конкурентоспроможності. Автори праці [3, с. 67] (Головчук Ю. О., Пчелянська Г. О., 2020) вважають, що під конкурентоспроможністю підприємства слід розуміти здатність підприємства підтримувати або розширювати своє конкурентне становище на ринку та впливати на ситуацію на ринку, пропонуючи якісні послуги або продукти, що відповідають конкретним потребам споживачів і забезпечують їх ефективність. У [5, с. 120] (Джеджула В. В. та ін., 2018) визначено, що конкурентоспроможність підприємства — це комплексна характеристика підприємства, що дає змогу ідентифікувати здатність господарського суб'єкта ефективно оперувати наявними ресурсами та можливостями, а також спроможність вести ефективнішу діяльність порівняно з іншими підприємствами галузі.

Для оцінки конкурентоспроможності підприємства використовується цілий ряд методів, що пояснюється неоднозначністю наявних методичних підходів у дослідженні конкурентоспроможності підприємства [4, с. 407]. Так, авторами публікації [6] (Котенко С. І., Швіндіна Г. О., 2018) проаналізовано методи оцінки конкурентоспроможності та наведено підхід щодо використання комбінованих методик оцінки та їх формалізація. У [7] (Перерва П. Г. та ін., 2018) визначено основні групи фактори, що характеризують конкурентоспроможність, та запропоновано на основі експертних оцінок багатofакторну модель оцінки конкурентоспроможності машинобудівних підприємств. Основні фактори запропоновано розподіляти на ринкові, управлінські, ресурсно-виробничі та фінансові. Стаття авторів [8] (Левицька І. В., Климчук А. О., 2018) містить удосконалений механізм формування конкурентоспроможності готельних підприємств, зокрема методичне забезпечення реалізації ресурсного забезпечення, спрямованого на підвищення конкурентоспроможності, якості та розвиток культури сервісу. Праця [9] (Панчошна Т., 2020) містить апробацію методу SPACE-аналізу для з'ясування конкурентних переваг аеропорту «Бориспіль» та визначення ефективної стратегії розвитку. Автори [10] (Третяк Н. М. та ін., 2020) застосовують кластерний аналіз для визначення рівня фінансової стійкості підприємств харчової промисловості з метою з'ясування їх конкурентних переваг. Метод дає змогу оцінити стратегічне положення підприємства та визначитися із пріоритетами щодо подальшого його розвитку. Призначений для аналізу позиції на ринку та

вибору оптимальної стратегії [11, с. 6] (Пархоменко О. С. та ін., 2019). Невід'ємною частиною аналізу в оцінці конкурентоспроможності суб'єктів господарювання є застосування SWOT-аналізу. Алгоритм комплексного SWOT-аналізу управління грошовими потоками підприємств харчової галузі детально розкрито у [12] (Роганова Г. О., 2019). Саме такі три методи використано у пропонуваній статті на прикладі ПрАТ «Оболонь».

Попередньо здійснений аналіз консолідованої фінансової звітності з метою оцінки ефективності структури капіталу ПрАТ «Оболонь» [13] свідчать про його нестійкий фінансовий стан, неефективну структуру джерел фінансування, проблеми з ліквідністю і платоспроможністю, довготривалий операційний і виробничий цикли, низьку оборотність дебіторської та кредиторської заборгованості. Саме тому постає питання оцінки конкурентоспроможності підприємства для виявлення потенціалу нарощування обсягів реалізації, підвищення рівня ділової активності, відновлення ліквідності і платоспроможності, покращення фінансового стану в цілому.

Метою статті є дослідження рівня конкурентоспроможності підприємства харчової промисловості та з'ясування його конкурентних переваг. У процесі дослідження застосовано кластерний аналіз, SPACE-аналіз та SWOT-аналіз.

Викладення основних результатів дослідження. Кластерний аналіз було здійснено на підставі аналізу даних фінансової звітності 8 підприємств харчової промисловості України, зокрема виробників пива. Розраховані основні показники оцінки структури капіталу та фінансової стійкості досліджуваних підприємств за 2019 р. наведено у табл. 1. Саме на основі фінансових коефіцієнтів було здійснено кластеризацію підприємств харчової промисловості за рівнем їх фінансової стійкості у програмі SPSS Statistics (рис. 1).

Таблиця 1. Показники фінансової стійкості підприємств пивоваріння України за 2019 рік (розраховано авторами за [14])

Назва підприємства	Фінансові показники			
	Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт фінансового ризику	Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу	Коефіцієнт фінансового левериджу
ПрАТ «Оболонь»	0,4	1,51	-1,01	0,37
ПАТ «Калсберг Україна»	0,63	0,59	0,25	0,01
ПАТ «Фірма «Полтавпиво»»	0,72	0,39	0,48	0,01
ТОВ «Бердичівський пивоварний завод»	0,93	0,08	0,4	0,00
ПАТ «Опілля»	0,44	1,26	-1,14	0,83
ПрАТ «АБІНБЕВ ЕФЕС Україна»	0,05	18,63	-13,24	0,56
ПрАТ «Охтирський пивоварний завод»	0,63	0,59	0,4	0,01
ТОВ «Микулинецький Бровар»	0,7	0,42	0,39	0,00

До першого кластеру, який характеризується більш оптимальними показниками фінансової стійкості серед усіх досліджуваних підприємств, віднесено 5 підприємств: ПАТ «Карлсберг Україна», ПрАТ «Охтирський пивоварний завод», ПАТ «Фірма «Полтавпиво», ТОВ «Микулинецький Бровар», та ТОВ «Бердичівський пивоварний завод». Другий кластер, який характеризується меншим значенням коефіцієнтів автономії та від'ємним власним оборотним капіталом, включає ПрАТ «Оболонь» та ПрАТ «Опілля». До третього кластеру віднесено тільки ПрАТ «АБІНБЕВ ЕФЕС Україна» — низький коефіцієнт фінансової незалежності, високі ризики, від'ємний власний оборотний капітал.

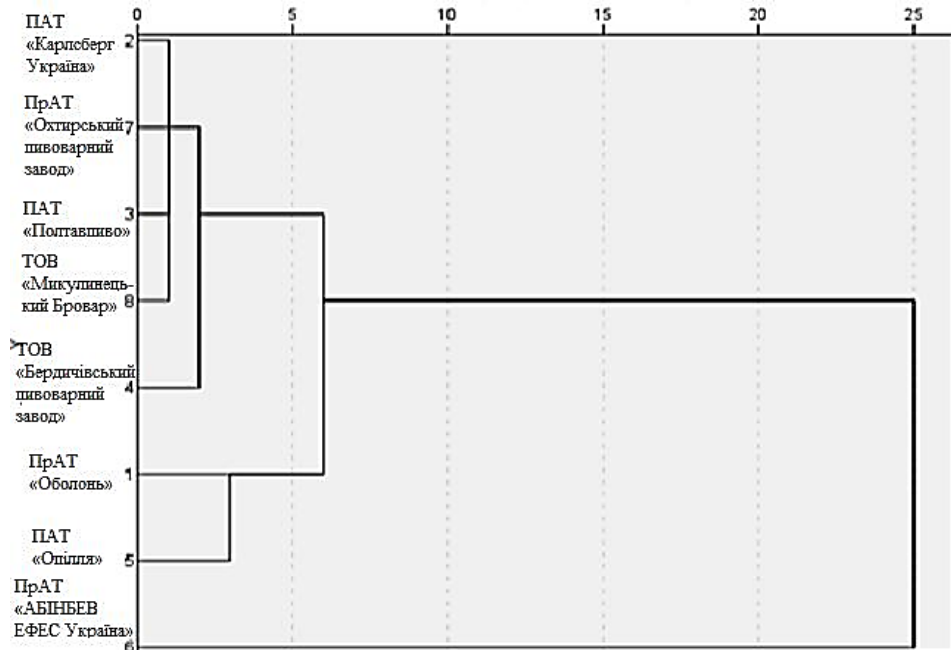

Рис. 1. Кластерний аналіз підприємств харчової промисловості України за рівнем їх фінансової стійкості (побудовано авторами в програмі SPSS Statistics)

Наступним кроком є SPACE-аналіз ПрАТ «Оболонь». Для проведення цього аналізу проаналізуємо 4 групи факторів. Результати аналізу узагальнено в табл. 2. Матриця SPACE відображає рівень конкурентоспроможності підприємства на ринку, базуючись на показниках, що характеризують його діяльність [11, с. 6]. Метод полягає в тому, що для підприємства оцінюються чотири групи чинників: фактори стабільності середовища; привабливість галузі; конкурентні переваги; фінансовий потенціал. Кожен показник оцінювався за 6-бальною шкалою.

Таблиця 2. Зведення результатів зваженої оцінки критеріїв за методом SPACE-аналізу для ПрАТ «Оболонь»

№ з/п	Група показників	Зважена оцінка, бали
1	Фінансовий потенціал	2
2	Конкурентні переваги	4,4
3	Привабливість галузі	2,63
4	Стабільність середовища	2,83

Після отримання загальних оцінок ключових критеріїв будуємо вектор рекомендованої стратегії розвитку підприємства в системі координат SPACE.

Початок вектора знаходиться в точці початку координат, кінець — в точці з координатами: $X = 2,63 - 4,4 = -1,77$; $Y = 2 - 2,83 = -0,83$. Отже, вектор рекомендованої стратегії (рис. 2) побудовано за двома точками: $O(0;0)$ та $P(-1,77; -0,83)$.

Рис. 2. SPACE-матриця для ПрАТ «Оболонь»

Результат аналізу SPACE-матриці показав необхідність впровадження захисної стратегії, тобто комплексу заходів, що дають змогу протидіяти конкурентам.

Проаналізуємо сильні та слабкі місця підприємства методом SWOT-аналізу, який відноситься до головних методів оцінки санаційної спроможності (табл. 3).

Таблиця 3. SWOT-аналіз підприємства ПрАТ «Оболонь»

Сильні сторони	Слабкі сторони
1	2
1. Оновлені основні засоби 2. Висока якість продукту 3. Власне виробництво солоду 4. Широкий асортимент 5. Наявність широкої дистрибуторської мережі 6. Довга історія та досвід праці на ринку 7. Налаштована система постачання та збуту 8. Сформований портфель брендів 9. Впізнаваність брендів	1. Слабкий відгук покупців на інновації 2. Великі кредитні зобов'язання 3. Зниження оборотності активів 4. Зниження ефективності використання основних засобів 5. Зниження завантаженості виробничих потужностей 6. Плинність кадрів 7. Високий рівень залежності від кредиторів 8. Зниження ефективності управління власним капіталом
Можливості	Загрози
1. Збільшення кількості споживачів за рахунок реклами і маркетингу 2. Збільшення темпів росту ринку 3. Зниженні цін на сировину 4. Податкові пільги 5. Надходження великих замовлень	1. Подорожання кредитних коштів 2. Подорожання сировини та зниження її якості 3. Підвищення ставок акцизного збору на пиво 4. Зменшення частки ринку

1	2
6. Послаблення конкурентів	5. Посилення тиску конкурентів
7. Можливості виходу на новий ринок	6. Завоювання частки ринку аутсайдером
8. Можливості розширення ринку неосновного виробництва	7. Недобросовісна конкуренція
9. Швидке зростання ринку	8. Погіршення стану економіки
10. Зростання попиту на продукцію компанії	9. Введення військового стану в країні
	10. Витіснення вітчизняного виробництва імпортними марками

Як бачимо з вищенаведених даних, підприємство має потенціал і можливості для проведення оздоровчих фінансових заходів.

Висновки

За результатами кластерного аналізу досліджуване підприємство ПрАТ «Оболонь» відноситься до другої групи, що характеризується середніми значеннями фінансової незалежності і ризику (відносно нормативних) та від'ємною величиною власного оборотного капіталу. Аналіз SPACE-матриці свідчить про використання підприємством захисної конкурентної стратегії, а результати SWOT-аналізу підтверджують наявність потенціалу для покращення підприємством своїх ринкових позицій. Тож важливий вплив на конкурентоспроможність здійснюють наявні на підприємстві фінансові та матеріальні ресурси, структура виробництва, фаза життєвого циклу підприємства, особливості галузі, сезонність продукції тощо. Обираючи конкурентну стратегію, підприємству слід орієнтуватися на умови навколишнього середовища, тривалість операційного і виробничого циклів, наявність технологічного потенціалу, загальну корпоративну стратегію, прийнятний рівень ризику.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці заходів щодо оптимізації структури капіталу з метою підвищення рентабельності та інвестиційної привабливості.

Література

1. Богацька Н. М., Цинкобур Л. Р. Сучасні методики оцінки конкурентоспроможності підприємства. *Молодий вчений*. 2017. 4(44). С. 599—603.
2. Скопенко Н. С., Євсєєва-Северина І. В. Застосування сучасних інформаційних систем і технологій в управлінні з метою підвищення конкурентоспроможності підприємств. *Наукові праці НУХТ*. 2020. Т. 26. № 4. С. 58—70.
3. Головчук Ю. О., Пчелянська Г. О. Особливості формування стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства на основі парадигми інноваційного розвитку. *Економіка і держава*. 2020. № 3. С. 66—70.
4. Швед Т. В., Біла І. С. Оцінка конкурентоспроможності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 8. С. 405—410.
5. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Гуменюк В.С. Конкурентоспроможність підприємства як економічна категорія. *Економічний вісник запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 6(18). С. 116—121.
6. Котенко С. І., Швіндіна Г. О. Проблеми оцінки конкурентоспроможності підприємств як індикатора стратегічного розвитку. *Проблеми економіки*. 2018. № 3(37). С. 104—112.
7. Перерва П. Г., Сабольч Нагі, Кобелева Т. А. Оцінка впливу інноваційної, інвестиційної та маркетингової політики підприємства на рівень конкурентоспроможності. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2018. № 15(1291). С. 89—94.

8. Левицька І. В., Климчук А. О. Механізм формування конкурентоспроможності готельних підприємств. *Бізнес Інформ*. 2018. № 9. С. 238—246.
9. Panchoshna T., Rohanova H. Assessment of competitiveness of the airport “Boryspil” through SPACE-analysis. *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами: XI Міжнародна науково-практична конференція*. Київ, 9—10 квітня 2020 р.
10. Третяк Н. М., Головка О. Г., Жеваго Д. М. Використання кластерного аналізу для визначення рівня фінансової стійкості підприємств: *Фінансовий простір*. 2020. № 3(39). С. 8—18.
11. Пархоменко О. С., Лисак Н. М., Живодьор М. М. Стратегічний аналіз середовища функціонування охоронного підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.10.58.
12. Роганова Г. О. Впровадження статистичних показників до методики аналізу ефективності грошових потоків підприємств. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2019. № 202(1). С. 34—40.
13. Роганова Г. О. Підвисоцький В. В. Імітаційне моделювання структури капіталу підприємства: метод Монте-Карло. *Молодий вчений*. № 2(78). 2020. С. 44—49.
14. Корпоративна фінансова звітність ПрАТ «Оболонь». URL: <https://obolon.ua>.